

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA.

XIII. letnik.

Junij.

6. št. 1907.

OPIS TRENTA.

I. LEGA. (Dalje.)

JOS. ABRAM.

Nekaj pripomb o krajevnih imenih.
V lanskem letniku »Plan. Vestnika« je dr. Tuma omenil z ozirom na ime trentske gore »Kukla«, da pomeni v ruščini ta beseda punco iz cunj in da se rabi v tem pomenu tudi v Policah na Dolenjskem.

Kako pa naj bi bila dobila gora to ime? »Punci iz cunj« ni podobna, — nekoliko podobnosti razberemo le, ako si predstavljamo punco sedečo, gledati pa moramo goro od zahoda. Naročje in noge bi tvorila planina Kukla z lepo obraslimi strminami nad trentsko cerkvijo, glavo pa in prsi pobočje in glava Goličice(!).

Mogoče pa pomeni kukla kapuco (ital. cuculla, glej Pleteršnikov slovar) in je dobila gora ime odtod, ker je, oziroma je bila zadnji obrasli vrh od Loga do Razora in se imenuje takoj prvi vrh potem že »Goličica«. Ime Trenta je itak tudi laško. Ime »Kukla« pa je lahko tudi v sorodu z besedo »kukelj« = rob, rogelj.

Da je pa tudi beseda »kukla« v pomenu »punca iz cunj« bila znana sploh med Sloveni, ni dvoma; to nam pričajo stari bajeslovni obredi, ki so se pri nas sicer že skoraj poizgubili, a so še n. pr. na Ukrajini docela ohranjeni. Na praznik Kupala (starega solnčnega božanstva), na naš kresni večer, napravljajo na Ukrajini še dandanes fantje in dekleta »kuklo« iz slame, jo oblečejo in okrasé z vencem. To »kuklo« postavijo nad vodo in jo nazivajo »Kupalo«. Obenem napravijo še drugo »kuklo« iz vejic, slame in kopriv, okrašeno s cvetkami in trakovi, imenovano »Marena«, ki je boginja vode in oblakov. Pred tema »kuklama« postavijo mizo z različnimi darovi in zakurijo kres. Nato se mladina prime za roke, pleše in skače čez ogenj, prepevajoč kupalske pesmi na čast Solncu-Kupalu (kupati = kopati se) in Hmare (oblaka) — Marene.*)

*) Pregled ukrajinsko-ruske narodne poezije, Filjaret Kolessa, Lvov 1905, str. 24.

Kaj pa pomeni ime »Vélika Dnina«? Ta gora, iz katere izvira Soča, se razteza od vzhoda proti zahodu, gleda torej naravnost proti jugu in ima zato ves dan solnce in toploto. »Velika Dnina« pomeni torej kraj, goro, ki je zelo na solncu, ki je zelo vroča, ker leži proti poldnevu (Huda južina). Kakor besedo »kukla«, tako sem zasledil tudi besedico »dnina« v ukrajinskem (maloruskem) jeziku in pomeni »dan«, »velika dnina« pa »veliki dan«, t. j. poldan, ko je vroče. Narodna pesem poje:

»Kazala mi Katerina, kazala Irina:

Dobre spati u holodi (hladu), jak (ko je) velika dnina.«

Zanimivo je tudi ime »Zapôden« (rod. »Zapodna«). Na vprašanje »kje« odgovarja Trentar večkrat nego »v Zapôdnu« kar »Zapôdnem«, kar najbolj potrjuje izvor imena od »poldne«. Zapôden je kraj, gora, kamor se solnce obrača šele popoldne, torej kraj, gora za poldnem. Glas »l« = »v« se je zatopil kakor v imenu »Ponca« = Povnca, Poldnica v Jalovškem pogorju. Na Čepovanskem je hrib »Poldanovec«. Napačno je torej pisati »Zapoten« ali »Zapotem«. Uradna nemška spaka se glasi: Trenta Boden! Da je pravilno ime Zapôden in ne Zapoten, je bil že pred skoraj 40 leti v Trenti nameščen vikar Anton Červ prepričan. Ta učeni mož, ki je vrlo dobro poznal slovenščino in tudi več drugih slovanskih jezikov, je pisal prijatelju Šimnu Gregorčiču ml. (vikarju v Trenti od l. 1882.—1884.) med drugim: »Pozdravi mi.... Jovža za P o v d n o m«.

Pri tej priložnosti naj še omenim tudi besede »čeča« = dekle, ki je v navadi v Trenti in na Bolškem sploh. Majhno dekle = čečica. V Pleteršnikovem slovarju nahajamo besedo čeča in čača, kar pomeni nemški Puppe, Spielzeug in pa dekle. »Čača« v češčini in »cjacija« v ruščini pomeni tudi »igračo«, punco iz cunj; v ukrajiniščini nahajamo pa besedo »čiča«, ki pomeni »cvetico« in sploh vsako lepo reč in igračo, pa tudi razvajeno, negovano osebo.

II. ZGODOVINSKI PODATKI.

Po opisu lege Trente bi morali priti na vrsto prirodoznanski opisi, pred vsem pa natančen opis gorovja, planinskih poti in drugih posebnosti. Toda kako naj podam prirodoznanski opis, če se pa na to malo ali nič ne razumem! Rastlinstvo n. pr. je lepa reč, a odkrito povem, da mene zanimata in mičeta na cveticah le lepota in duh, za imena pa mi ni toliko, za latinska in nemška celo nič. S tem se sicer ne morem ponašati, a vsakdo ima svoje slabosti. Še manj nego do rastlin mi je do kamenja, s katerim

celo ne maram priti v preveliko in prisrčno dotiko — še z nogo ne, tem manj z roko in nosom. Opombe o rudah pa že potaknem kod med spis.

Kar se pa tiče gora, prelazov in poti, to je že večinoma opisano v dosedanjih spisih in potopisih o Trenti, nedostatke odpravimo z združenimi močmi planincev od leta do leta.

Kaj pa z zgodovino Trente? Morda bi kdo vprašal, kaj ima »Plan. Vestnik« opraviti z zgodovino? A jaz sem prepričan, da bodo vrli planinci radi brali tudi ta sestavek! Veliki večini planincev je zgodovina Trente docela neznana, a zelo vsak obiskovalec Trente se gotovo povprašuje, kako so neki zablodili ljudje v ta kot medvedov in drugih zverin, v večne pragozde, ki so nekdanj docela pokrivali vso Trento, in med to velikansko gorovje, ki preti zadušiti vse soteskam podobne doline in kar je živega v njih?

Trenta se je našim planincem zlasti zadnja leta zelo priljubila; vsaka malenkost jih vrlo zanimlje. Ako pa kdo kako stvar vzljubi, jo hoče poznati docela in potem ima še toliko večji užitek! Lepa reč je sicer plazenje in plezanje po gorah, vendar treba, da se zanimamo tudi za kraje in ljudstvo v gorah, da živimo in dišemo ž njim kakor z grebeni in čermi. Čim širše obzorje, tem večji nasladek! Koliko več užitka in življenja nam nudi pokrajinska slika ali fotografija, ako vidimo na njej tudi kako živo bitje, ako vidimo na planini trop ovac in koza, med njimi na skali pa pastirja s piščalko! In slednjič, ali nima turist drugega smotra in naloge, kakor le samega sebe kratkočasiti ter si krepiti duha in telo? Turist mora biti tudi kulturni delavec, naše slovstvo in sploh domovinoznanstvo pa ima vse polno, deloma sila pomanjkljivo negovanih panog. In temu smotru mora kajpada tudi služiti naš »Planinski Vestnik«.

* * *

Torej zgodovina Trente! O preteklosti Trente se ne ve mnogo, zanesljivega tudi ni kaj prida; zato uvrstimo v ta spis tudi ustna izročila, kakor žive še dandanes med ljudstvom. Bolje nekaj nego nič!

V Rutarjevi »Zgodovini Tolminskega« nahajamo o Trenti sledeče zgodovinske podatke, ki jih je večinoma spisal nekdanji trentski vikar Anton Červ v goriškem »Glasu« l. 1874.

»V XVI. stoletju so začeli v Trenti železno rudo kopati. Ivan Gibellino in Gregor Kumar sta se lotila tega podjetja in napravila lastne fužine. Nadvojvoda Karel je dovolil l. 1579.

potrebna drva iz cesarskih gozdov. Ali kljub temu rudnik ni donášal posebnih dobičkov, ker trentska železo ni moglo konkurirati s koroškim in kranjskim. Rudnik je prišel kmalu v druge roke; l. 1624. so ga imeli baroni »de Grotta«. Od Zemljerjev (bolških grofov) so ga dobili nazadnje Attems. Grof Herman Attems se je mnogo trudil za ta rudnik. Na svoje stroške je dal napraviti šest ur dolgo vozno pot iz Trente v Bolc. L. 1690. je dal sezidati cerkev Marije Device Lavretanske za rudarje in l. 1693. ustanovil ondi poseben beneficij. Attems je navadno v Trenti stanoval in sam vodil delo. V svojem testamentu z dne 27. marca l. 1693. je določil, da ima rudnik vedno ostati lastnina prvorojenega sina v rodovini njegovega vnuka Henrika Attemsa in njegovih potomcev.

Po takem prizadevanju je poprej divja Trentska dolina v kratkem oživela. Prvi delavci so bili vojaški in jetniški begunci, nekateri celo iz laških Tirolov. Zato je tudi kraj dobil ime Trenta po laškem Trentu ali Tridentu v Tirolih. Delavci v rudniku so postavili po dolini svoje koče in utemeljili lastne družine. Železne palice iz Trente so bile znane po vseh primorskih kovačnicah.

Ker pa trentska železo zaradi prevelikih stroškov pri kopanju v tako oddaljenem kraju ni moglo z drugim konkurirati, zato so prodali Attems rudnik okoli l. 1750. nekemu Silbernaglu. Ali tudi ta ni imel boljšega uspeha in zato je opustil l. 1778. popolnoma kopanje železa. Takrat so se razkropili delavci na vse kraje, samo nekaj družin je ostalo v Trenti. Te pa se na malo rodovitnih tleh niso mogle drugače preživiti, nego da so zamenjale rudarsko kladivo s pastirsko palico in začele živino rediti. Tudi zadnji trentski beneficijat Franc Vaclav Lucenperger (1721—1781) je postal v pravem pomenu besede pastir, da se je mogel preživiti po prenehanju rudnika. Ljudstvo ga je sploh imenovalo le »Trentarja« in ve še sedaj mnogo o njem pripovedovati. Po njegovi smrti so ostali Trentarji 77 let brez duhovnika.

Zdaj pa k podrobnostim.

V Trenti so bili v začetku 16. stoletja veliki gozdi — vsa Trenta je bila velikanski gozd. Kdo je bil gospodar teh gozdov, ne vem, to je pa gotovo, da so bili od l. 1533. last države*). »Onega leta je namreč ukazal cesar Ferdinand I. gozdni gosposki pregledati in opisati vse cesarske gozde in poročati, iz katerih bi se moglo kaj dobiti s prodajo v Benetke. Mnoge občine so se bale naznaniti svoje gozde, da bi jim ne bilo treba

*) Rutar, Zgodovina Tolminskega, str. 151.

od njih plačevati davkov, in zato je država razglasila te gozde za svojo lastnino. Tako so zlasti Bolčani izgubili skoro vse gozde.« Tako Rutar.

Kdaj in kako so zasledili v Trenti železno rudo? Ako uvažujemo, da so kopali rudo večinoma v Gorenji Trenti, in še to visoko gori proti Mojstrovki, dalje na planini Trenti blizu sedanje planinske poti na Jalovec in pa na planini Zapotoku (Srednjici), moramo soditi, da so jo zasledili lovci ali pa kvečemu ona komisija, ki je opisovala cesarske gozde.

Dejstvo je, da sta leta 1576. napravila tolminski plemič Ivan Gibellino in pa Gregor Kumar, skoraj gotovo Bolčan, v Trenti lastni fužini, in sicer je bila ena ravno nasproti sedanje trentske cerkve ob Soči, druga pa blizu trentskega Loga ob Zadnjici. Nadvojvoda Karel jima je leta 1579. dovolil potrebnih drv iz cesarskih gozdov.

O Ivanu Gibellinu nam pravi Rutar, da je prišla njegova rodovina Locatelli detto Gibilino konec 16. veka na Tolminsko. Pripoveduje nam tudi, da je l. 1558. pretepel duhovnika Tomaža Skočirja in da je bil zato ostro kaznovan.*) Morda je ta Ivan radi neljubih družinskih razmer in nepriljubljenosti zapustil Tolminsko in porabil ugodno priliko na Bolškem ter postavil v Trenti lastne fužine. Kot Italijan je poklical v Trento skoraj gotovo tudi laške delavce s Tirolskega, po katerih je dobil kraj ime Trenta. Lahko sodimo, da so bili ti rudarji po večini ljudje, ki so ubežali od vojakov ali se drugače kaj pregrešili in jih je izvabila v Trento oddaljenost in odljudnost kraja.

Po ljudskem izročilu je prišla n. pr. družina Tožbar, zdaj št. 4, s Krasa; Kvrhi, zdaj št. 9, 63, 27, 30, 49, iz Bohinja; Pretnarji, št. 41, 24, 7, iz Kranjske gore. Neki Pretnar je baje v Kranjski gori prikrl vojaške begunce in zato ubežal. Vertelji, št. 58, 48, 10, 37, 51, so bili doma s Koroškega, po drugih s Tirolskega. Baje je bil neki Vertelj ubežal radi ponarejanja denarja. Berginjci, št. 12, 36, so bili doma iz Breginja, i. t. d.***) Mogoče je tudi sedanji vulgo »Čôta«, krčmar »Pri Triglavu«, naslednik Martina Čota (Zott), ki je bil l. 1536. prideljen kot izvedenec komisiji za uravnavo Soče.***)

*) Rutar, Zgod. Tolmin, str. 181.

**) To in večino nadaljnih vesti o Trenti in Trentarjih sem posnel po obširnih privatnih zapiskih g. Šimna Gregorčiča ml., ki je bil od leta 1882. do 1884. vikar v Trenti, zdaj pa je v Sedlu nad Kobariškem.

***) Rutar, Zgod. Tolm., str. 152.

